

Toplumsal Mahremiyet Dönüşümü ve WhatsApp Durum Paylaşma Özelliği İlişkisi Üzerine Bir İnceleme

Adil Aktaş | <https://orcid.org/0000-0002-6140-9083>
adil.aktas@manas.edu.kg

Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi | <https://ror.org/04frf8n21>
Yabancı Diller Yüksek Okulu, Dil Hazırlık Bölümü, Bişkek, Kırgızistan

Öz

Sosyal medyanın insan yaşamında yoğun bir şekilde yer almasıyla birlikte mahremiyet kavramı yeniden sorgulanmaya başlanmıştır. Güvenlik politikaları gereği hayatın birçok alanında güvenlik kameraları tarafından gözetleniyor veya özel bilgilerin veri depolarında toplanıyor olması hayatın normal haline gelmiştir. Bu normalleşme ağ toplumu insanının, sosyal medyanın sunmuş olduğu şeffaf, görünür, herkese açık yaşam tarzına uyumunu kolaylaştırmış, paylaşımlar mahremiyet ihlaline rağmen yapılar olmuştur. Üretilen her yeni teknolojik aletin insan yaşamına etkisi tarih boyunca gözlemlenegelen bir gerçekliktir. Ağ toplumuyla birlikte gündelik yaşamın bir parçası olan mobil akıllı telefonlar ve bu telefonlar aracılığıyla zamana ve mekâna bağlı olmaksızın kullanılabilen sosyal medya uygulamaları, kullanıcılarında yeni davranış kalıpları oluşturmuştur. Toplum içerisinde ağıardan gizlenen ve ifşa edilmesi hoş karşılanmadığı için ayıplama, kınama, dışlama gibi yaptırımlarla karşılık bulan özel durumlar, rahatlıkla toplumun nazarına sunulur hale gelmiştir. Bu durum, toplumun büyük bir kesimini oluşturan sosyal medya kullanıcılarında mahremiyet kavramının çerçevesinin genişlediğini göstermektedir. Buradan hareketle bu çalışmada, fotoğraf ve kısa video paylaşmaya imkân veren WhatsApp durum paylaşma özelliğinin, mahremiyeti dönüştürerek kullanıcılarında yeni davranış kalıpları oluşturup oluşturmadığı ilişkisel tarama modeliyle irdelenmiştir. Sosyal medyanın mahremiyet anlayışına etkisi üzerine yapılan akademik araştırmalar son zamanlarda yoğunlaşmıştır, ancak WhatsApp durum paylaşma özelliği özelinde bir araştırmaya rastlanmamıştır, bu yönüyle araştırma önem arz etmektedir. Yeniden sorgulanmaya başlanan mahremiyet kavramı ve sosyal medya üzerine literatürde yapılan tartışmalara ortak olmak, tartışmayı WhatsApp durum paylaşma özelliği bağlamında ele alarak literatüre katkı sağlamak hedeflenmiştir. Analizler sonucunda elde edilen çıkarımlardan, kullanıcılarında yeni davranış kalıpları oluştuğu, mahremiyet anlayışının değiştiği, kavramın kapsam alanının genişlediği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Sosyoloji, Sosyal Medya, Mahremiyet, Ağ Toplumu, WhatsApp, Durum Paylaşma Özelliği

Öne Çıkanlar

- WhatsApp durum paylaşma özelliği toplumsal mahremiyet dönüşümüne neden olmakta, mahremiyet kavramının sınırlarını esnetmekte ve genişletmektedir.
- Üretilen yeni teknolojik aletler toplum davranışlarını etkilemektedir.

- Sosyal medya uygulamaları içerisinde WhatsApp yoğun olarak kullanılmaktadır.
- Mahremiyet kavramı zamana, topluma, kültüre vb. göre değişmektedir.
- Mahremiyet anlayışının dönüşmesinde WhatsApp durum paylaşma özelliği etkilidir.

Atıf Bilgisi

Aktaş, Adil. "Toplumsal Mahremiyet Dönüşümü ve WhatsApp Durum Paylaşma Özelliği İlişkisi Üzerine Bir İnceleme". *Eskiyeni* 48 (Mart 2023), 185-200.

<https://doi.org/10.37697/eskiyeni.1225175>

Geliş Tarihi	27 Aralık 2022
Kabul Tarihi	22 Mart 2023
Yayın Tarihi	28 Mart 2023
Hakem Sayısı	Ön İnceleme: İki İç Hakem (Editörler - Yayın Kurulu Üyeleri) İçerik İncelemesi: İki Dış Hakem
Değerlendirme	Çift Taraflı Kör Hakemlik + Şeffaf Hakemlik Modeli Hakem raporları, makale ile birlikte yayımlanır. https://dergipark.org.tr/tr/pub/eskiyeni/page/13397
Etik	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyulmuştur.
Benzerlik Taraması	Yapıldı - Turnitin
Etik Bildirim	eskiyenedergi@gmail.com
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Herhangi bir fon, hibe veya başka bir destek alınmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanır. https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr

A Study on the Relationship Between Social Privacy Transformation and WhatsApp Status-Sharing Feature

Adil Aktaş | <https://orcid.org/0000-0002-6140-9083>

adil.aktas@manas.edu.kg

Kyrgyz-Turkish Manas University | <https://ror.org/04frf8n21>

High School of Foreign Languages, Department of Language Instruction

Bishkek, Kyrgyzstan

Abstract

As social media has become an intensive part of human lives, the concept of privacy has become an actual question again. Due to security measures, it has become the norm to be monitored by surveillance cameras at many moments of life or to collect private information in data stores. Such normalization has facilitated the adaptation of the network society to the transparent, visible, public lifestyle offered by social media, and despite the violation of privacy, posting a status is implemented. The influence of every new technological device on human life is a reality that has been observed throughout history. Mobile smartphones, which have become a part of everyday life with the network society, and social media applications that can be used through these phones regardless of time and place have created new behavioral patterns in their users. Special situations, hidden from strangers in society and met with sanctions such as shaming, condemnation, and exclusion, because their disclosure is not welcomed, have become easily presented to the public eye. This shows that privacy has expanded among social media users, who constitute a large part of society. From this point of view, in this study, whether WhatsApp status-sharing feature, which allows sharing photos and short videos, transforms privacy, and creates new behavioral patterns for its users, was examined with a relational screening model. Academic studies on the impact of social media on the understanding of privacy have recently gained intensity, but research has yet to be found on the WhatsApp status-sharing feature, which makes this research important. The study aims to participate in the discussions in the literature on the concept of privacy and social media, which has become an actual question again, and to contribute to the literature by addressing the discussion in the context of the WhatsApp status-sharing feature. From the analysis results, it was concluded that new behavioral patterns merged in users, the understanding of privacy changed, and the scope of the concept expanded.

Keywords

Sociology, Social Media, Privacy, Network Society, WhatsApp, Status-Sharing Feature

Highlights

- WhatsApp status-sharing feature causes social privacy transformation, stretches and expands the boundaries of the concept of privacy.
- The new technological tools affect the social behavior.

- WhatsApp is widely used in social media applications.
- The concept of privacy depends on time, society, and culture, etc. varies accordingly.
- WhatsApp status-sharing feature is effective in transforming the understanding of privacy.

Citation

Aktaş, Adil. "A Study on the Relationship Between Social Privacy Transformation and WhatsApp Status-Sharing Feature". *Eskiyeni* 48 (March 2023), 185-200.

<https://doi.org/10.37697/eskiyeni.1225175>

Date of submission	27 October 2022
Date of acceptance	22 March 2023
Date of publication	28 March 2023
Reviewers	Single anonymized - Two Internal (Editorial board members) Double anonymized - Two External
Review reports	Double-blind + Transparent Peer Review The reviewers' reports and the authors' responses to the reviewers are published alongside the article. https://dergipark.org.tr/tr/pub/eskiyeni/page/13397
Ethical Statement	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Plagiarism checks	Yes - Turnitin
Conflicts of Interest	The Author(s) declare(s) that there is no conflict of interest
Complaints	eskiyenidergi@gmail.com
Grant Support	No funds, grants, or other support was received.
Copyright & License	Author(s) publishing with the journal retain(s) the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0 . https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/

Giriş

Teknolojik aletler tarih boyunca insanların yaşamlarını kolaylaştırmakla kalmamış, aynı zamanda insanlar yaşamlarını bu aletlere göre şekillendirerek yeni davranış kalıpları oluşturmuşlardır. Oluşumunu yaklaşık bin yılda tamamlayan “tarımsal devrim”, insanlara kas ve beden gücüne dayalı yaşam şekli sunarken yaklaşık üç yüz yılda tamamlanan “endüstri/sanayi devrimi”, vücudun belli bir organının çalıştırılmasının yeterli olduğu bir yaşam tarzını gerekli kılmıştır. Bir önceki döneme göre daha hızlı dönüşümün yaşandığı ve teknolojiye, endüstriye/sanayiye dayalı bu toplumsal yapıda yaşanan değişimler, Kondratieff (2010) tarafından “ekonomik değişim dalgaları” olarak nitelendirilmiştir.

İnternet teknolojilerine bağ(ım)lı bir yaşam tarzının benimsendiği ağ toplumunda ise kitle iletişim araçları çok hızlı bir şekilde gelişmekte, iletişim anlık olarak sağlanabilmektedir. Toffler (2008, 16-18) tarafından “Üçüncü dalga” olarak ifade edilen bu büyük değişim toplumsal yaşam, aile yapısı, eğitim sistemi, ekonomi, politika, haberleşme, meslek hayatı gibi birçok alanda hissedilmektedir. Friedman’a (2002, 28) göre bu değişimler daha önceki dönemlere göre çok daha hızlı ve aralıksız yaşanmakta, değişimin hızı sürekli artmaktadır. Ayrıca benzer bir düşünceyi dile getiren Baudrillard’a göre enformasyon çağı olarak nitelenen dönemde üretim çemberi tamamlandığı için artık yeni bir şey üretilmemekte, üretim kendi yörüngesinde dönmektedir. Dolayısıyla bir önceki teknolojik aletten esinlenilerek yenileri geliştirilmektedir (Adanır, 1991, 62). Friedman’ın bahsettiği bu hızlı değişim beraberinde Baudrillard’ın sözünü ettiği yeni teknolojilerin geliştirilmesini, yeni uygulamaların oluşumunu sağlamakta; her yeni ürünle kullanıcılarda yeni alışkanlıklar ortaya çıkarmaktadır. İnternetin yaygınlaşmaya başladığı zamanlarda kurulan sohbet (chat) odalarında bilgisayar ve internet aracılığı ile yeni bir arkadaşlık anlayışı ortaya çıkmış, dünyanın farklı yerlerinde olsalar bile insanlar, birbirlerini hiç görmeden arkadaşlık ilişkilerini yürütmüşlerdir. Ancak bu hızlı değişimle internet sadece bilgisayarla erişilebilir olmaktan çıkarak “akıllı telefon” olarak ifade edilen mobil cep telefonlarında kullanılır olmuştur. Böylece dünyayı insanların cebine sığdıran teknoloji sayesinde anlık mesaj gönderilmesine imkân tanıyan yeni uygulamaların yanı sıra fotoğraf ve video paylaşımına olanak sağlayan araç ve uygulamalar üretilmiştir.

McLuhan, insan uzuvlarını teknolojinin bir uzantısı olarak kabul etmekte, insan uzuvlarının yetersiz kaldığı noktalarda teknolojiye başvurduğunu ifade etmektedir (Varol - Varol, 2019, 147). McLuhan’ın varsayımına göre teknolojik araçlar insanın fiziksel yeteneklerini geliştirme çabası içindir. Bu düşüncesini kısaca “Araç insanın uzantısıdır” cümlesiyle ifade eder ve “bu uzantı akla gelen her şeyi kapsar: Konuşulan ve yazılı sözcük, giysi, ev, para, saat, basın, yol, araba, teker, bisiklet, uçak, fotoğraf, telgraf, daktilo, telefon, sinema, radyo, televizyon, silah... giysiler derimizin uzantısıdır. Ev sığınak olarak, vücut açısından ısı kontrol mekanizmasıdır. Kentler vücut organlarının, geniş grupların gereksinmelerini sağlamada daha da ileri uzantılardır.” (Erdoğan - Alemdar, 2005, 143). Bu doğrultuda iletişim teknolojisi de düşüncenin, bilincin, insanın ender kavramsal yeteneklerinin uzantısıdır. Buna benzer şekilde Harold Innis de iletişimde kullanılan araçların teknolojik gelişimiyle birlikte yönetim ve toplum yapısının da etkilendiğini ve değiştiğini belirtmektedir (Timisi, 2003, 43). Sözlü kültürlerde yüz yüze ilişkiler önemliyen yazının ve alfabenin basın endüstrisiyle birleşmesi okuryazarlığın yükselişine,

reklamcılık ve ticaretin gelişimine neden olmuştur. İletişimin göz ile sağlandığı yazılı basın bölgeselleşme ve ademimerkeziyetçiliğe izin verirken radyo gözden ziyade kulağa hitap etmekte ve merkezileşmeye imkân tanımaktadır (Timisi, 2003, 45-46).

Innis ve McLuhan'ın 1960'lı yıllarda yapmış olduğu bu varsayımlar, 1980'lerden itibaren iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler, sanallığın keşfi ve iletişim süreçlerinde çoklu ortamların yaygınlaşmasıyla doğrulanmıştır (Altun, 2006, 64). İki kullanıcı arasında anlık mesajlaşma imkânı sağlayan uygulamalar kendini her geçen gün geliştirerek çoklu iletişimin sağlandığı sosyal medya platformlarına dönüşmüştür. Facebook, Instagram, WhatsApp, Twitter, Telegram, Youtube vb. uygulamalar artık tüm dünyada çok sayıda insan tarafından kullanılan sosyal medya platformu olmuştur. Özü itibarıyla sosyal bir varlık olarak yaratılmış olan insanoğlu, bu uygulamalar vasıtasıyla sanal bir sosyallığe taşınmaktadır. Kullanılan her bir uygulama değişimleri beraberinde getirmekte ve kullanıcılar da yeni davranış kalıpları oluşturmaktadır. Bununla birlikte, oluşan yeni davranış kalıplarının toplumsal normlara uygun olup olmadığı sorunu da gündeme gelmektedir. Toplumda yasalarla sınırları çizilmiş olan yazılı kurallar dışında yazılı olmayan kurallar da bulunmaktadır. Yazılı kurallar ihlal edildiğinde yasaların yaptırım gücü uygulanırken yazılı olmayan kuralların yaptırımı ise ayıplama, kınama, dışlama gibi toplumsal baskı yöntemleridir.

Bu tarz bir toplumsal baskının en yoğun hissedildiği alanlardan biri mahremiyetin ihlal edilmesidir. Karslı ve Aycan'ın (2020, 257-259) yapmış oldukları araştırmada bu tarz bir ihlalin örneklerine rastlamak mümkündür. Örneğin dindar kadınların, dindarlık kimliği çerçevesinde bedenlerini göstererek yapmış oldukları paylaşımlar mahremiyet alanını esnekleştirerek bir meta unsuruna dönüştürmüştür. Ayrıca günlük hayatın içinde yer alan sevgi, şükür, dürüstlük, hayat mücadelesi gibi ifadelerin yanı sıra selfie paylaşımlarında yüzlerini ayrıntılı bir şekilde göstermeleri, beden üzerinde yer alan ve dini kimliği gösteren tesettür giyim ve nesnelerin tüketim kültürünün birer parçası olarak gösterilmesi mahremiyet alanını ihlal ederek eskisinden daha saydam hale getirmektedir.

Kişilerin özel alanlarına müdahale etmek, gizli hallerini araştırmak veya kendi mahremiyetini görece uzak sayılabilecek kişilere veya topluma teşhir etmek toplum tarafından hoş karşılanmayan ve yaşanması durumunda yukarıda sayılan yaptırımlarla karşılık bulan davranışlardır. Ancak toplumsal değerlere bağlı olarak toplum fertleri tarafından kabul edilen ve uygulanan mahremiyet anlayışı ile sosyal medya kullanıcılarının sanal toplumda oluşturdukları mahremiyet anlayışının uyuşmadığı görülmektedir. Gerçek dünyada toplum fertleri tarafından önceleri normal olmayan bir tutum, sosyal medyanın sanal dünyasında normal kabul edilebilme veya bunun tam tersi söz konusu olabilmektedir. Bu da sosyal medyanın, kullanıcıların mahremiyet anlayışlarını etkilediğini, değiştirdiğini, genişlettiğini göstermektedir. Diğer sosyal medya uygulamaları içerisinde WhatsApp, bir telefon numarası vasıtasıyla iletişime imkân tanınması, çağrı ve anlık mesajlaşma özelliğine sahip olması gibi özelliklerinden ötürü haberleşme aracı olmasının yanında durum paylaşma, grup oluşturma, fotoğraf ve video paylaşma özelliklerini barındırmasından ötürü sosyal medya aracı olarak kullanılmaktadır. Buradan hareketle bu araştırmada mahremiyet kavramının WhatsApp durum paylaşma özelliği üzerinden ele

alınarak incelenmesi amaçlanmıştır. Ancak öncelikle çalışmanın merkezinde yer alan mahremiyet kavramının çerçevesinin çizilmesi ve WhatsApp uygulamasının açıklanması faydalı olacaktır.

1. Mahremiyet Kavramı¹

Arapça *mahrem* kelimesinden türetilen mahremiyet, Devellioğlu'nun lüğatinde “mahremlik, mahrem olma hali, gizlilik” olarak tanımlanmıştır (Devellioğlu, 1999, 569). Mahrem sözcüğü ise *haram, şeriatın yasak ettiği şey; nikah düşmeyen, şeriatçe evlenilmesi yasak edilen; şeriatçe kadının kendisinden kaçmadığı erkek; biriyle çok samimi, içli dışlı olan; gizli olan, herkese söylenmeyen; herkesçe bilinmemesi icap eden* şeklinde tanımları yapılmıştır (Devellioğlu, 1999, 569). Türk Dil Kurumu'nun basılı Türkçe Sözlük'ünde de mahrem sözcüğü benzer şekilde *yakın akrabadan olduğu için nikah düşmeyen; başkalarına söylenmeyen, gizli; sırdaş* anlamlarında kullanılmıştır. Mahremiyet ise *gizli olma durumu, gizlilik* şeklinde tanımlanırken *birinin mahremiyetine girmek durumu bir kimsenin özel hayatını öğrenecek kadar ona yakın olmak* şeklinde açıklanmıştır (TDK Türkçe Sözlük, 1998, 1487). Aydın'a (2009, 61) göre mahremiyet “belli şartların dışında içine müdahil olunamayan, yabancıya kapalı olan şey” demektir.

Görüldüğü gibi mahremiyetin temelinde gizlilik bulunmaktadır ancak bu gizliğin algılanması toplumdan topluma farklılık gösterebilmektedir. “Çünkü toplumlarda görülen sosyokültürel, coğrafya ve din gibi etkenlerin farklı olması mahremiyetin içeriğini de değiştirebilmektedir.” (Karlı - Aycan, 2020, 249). Dolayısıyla mahremiyet Doğu ve Batı toplumlarında farklı algılanmaktadır. Yavuz (2003, 29), Batı mahremiyetini dokunma ile Doğu mahremiyetini ise görünme ile ilişkilendirmekte ve dokunulmazlık-görünmezlik ayrımına göre yorumlamaktadır. Batılı anlayışa göre mahremiyet, *private* sözcüğünün karşıladığı kişiye özel olma durumunu çağrıştırmakta ve *personal* olduğu için de bu mahremiyet anlayışında kişiye özel alanın dışardan müdahaleye maruz kalmaması, dokunulmaz olması ön plana çıkmaktadır. Buna göre kişiye özel durumların umuma açık olması mahremiyete aykırı değildir. Ancak umuma açık durumlara dışardan müdahalede bulunulması mahremiyetin ihlal edilmesi anlamına gelmektedir. Dolayısıyla Batıda tek taraflı bir mahremiyet anlayışından söz edilebilir. Doğulu kaynaklarda ise gerek yukarıda yapılan tanımlarda gerekse kavramın literatürde yapılmış olan diğer birçok tanımında mahremiyetin “gizli, yasak ve görünmez olma” durumu öne çıkmakta, “mahrem olanın başkasının bakışından saklanması, ötekinin bakışına kapalı olması” (Yavuz, 2012, 29) önemsenmektedir. Kavramın kapsam alanı içerisine “aile, kişinin özel alanı, kadın erkek ilişkileri, kişisel bilgiler, başkasına söylenmeyen söz ve davranışlar vb.” dahil edilmektedir. Kişinin yabancı olarak gördüğü bireylerden gizleme zorunluluğu hissettiği bilgi, davranış, tutum, duygu, görsel, beden kısaca kişinin özelinde yer alan her şey mahremiyetin

¹ Mahremiyet kavramı araştırmaya konu olan anlamlarından başka tasavvuf boyutuyla da ele alınmıştır. Tasavvufi bakış açısına göre mahremiyet kavramı insanın Rabbi ile ilişkisinin dış dünyaya aktarılmaması/gizlenmesi olarak algılanır. Bu anlam çerçevesine göre mutasavvıf; zikir, dua, niyaz vb. türden Rabbiyle iletişim kurduğu vasıtalar aracılığıyla edindiği özel duyuş ve yaşadığı spesifik halleri başkalarıyla paylaşmamalıdır. Aksi halde gözetilmesi gereken mahremiyet ihlal edilmiş ve insan, Rabbiyle ilişkisine ihanet etmiş olur (Çatak, 2015, 94).

kapsam alanında bulunmaktadır. Görüldüğü gibi Doğu kültüründe kapsamı daha geniş bir mahremiyet anlayışı bulunmaktadır. Üstelik Doğu'nun mahremiyet anlayışında gizlilik ön planda olduğundan mahrem olanın umuma teşhir edilmesi söz konusu değildir. Başka bir ifadeyle Doğu kültüründe mahrem olan zaten dokunulmazdır, ağyara karşı korunması öncelikli amaç değildir, önemli olan mahrem olanın ağyara görünmemesini sağlamaktır. Dolayısıyla Doğu kültüründe dinin de etkisiyle çift taraflı ve kapsamı çok daha geniş bir mahremiyet anlayışı bulunmaktadır.

Mahremiyetin kapsam alanı topluma, kişilere, inanca, kültürel değerlere ve zamana göre değişkenlik gösterdiği gibi "aynı toplum içinde yaşayan insanlar arasında çok farklılık gösterir. Ortak alanda yaşayan aynı topluma has kişiler için zamandan zamana mahremiyet kavramı sürekli değişmektedir." (Akgül – Toprak, 2019, 79). Bu nedenle mahremiyetin kapsam alanını tam olarak belirleyebilmek zordur. Aynı ailede çocuklarla ebeveyn veya eşler arasında bile mahremiyet anlayışı farklılık gösterebilmektedir. Bazı durumlarda kişinin ailesinden biri bile mahrem kabul edilebilirken bazı durumlarda görece daha uzak kişiler mahrem kabul edilmeyebilmektedir. Dolayısıyla toplum, kişiler, inanç, kültürel değerler ve zaman gibi etkenler bireyin mahremiyet algısını belirlediği gibi birey de bu etkenlere göre davranışlarını, yaşantısını, giyim kuşamını, barınmasını vb. belirlemektedir.

Aydın (2015, 288), toplumun mahremiyet anlayışında dinin önemli belirleyici unsur olduğunu belirtmektedir. Nitekim Kur'an'da mahremiyetin önemsendiği ve tavsiye edildiği dile getirilmektedir. Nur suresi 30. ayette "Mü'min erkeklere söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar, ırzlarını korusunlar. Bu davranış onlar için daha nezihdir." (Kur'an-ı Kerîm Meâli, 2011, en-Nûr 24/30), devamındaki ayette de "Mü'min kadınlara da söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar, ırzlarını korusunlar.... Gizledikleri zînetler bilinsin diye ayaklarını yere vurmasınlar." (Kur'an-ı Kerîm Meâli, 2011, en-Nûr 24/31) buyurulmaktadır.

Bu iki ayette görüldüğü gibi mahremiyetin gerekliliği açıkça ifade edilmektedir. Üstelik "Gizledikleri zînetler bilinsin diye ayaklarını yere vurmasınlar" ifadesinden, görme organıyla algılanabilen bir görmenin ötesinde gizli olması gerekenin belli edilmemesi, çağrıştırmaması, fark ettirilmemesi de önemsenmektedir. Ayrıca Hucurat suresi 12. ayette "Birbirinizin kusurlarını ve mahremiyetlerini araştırmayın. Birbirinizin giybetini yapmayın." (Kur'an-ı Kerîm Meâli, 2011, el-Hucurât 49/12) buyruğuyla gizli durumların, kusurların araştırılmaması gerektiği belirtilmektedir.

2. WhatsApp ve Durum Paylaşma Özelliği

1990'lı yıllarda internetin insan hayatına girmesiyle birlikte kullanımı yaygınlaşan sohbet odaları sayesinde fiziki olarak farklı mekânlarda olsalar bile kullanıcılar anlık mesajlaşma imkânı bulabilmekteydi. Ancak ilk zamanlar bu mesajlaşma tekniğinden faydalanabilmek için bilgisayara ihtiyaç duyulmaktaydı. Daha sonra mobil telefonların yaygınlaşmasıyla birlikte, mobil telefonlarda kullanılan SMS (kısa mesaj) uygulaması ile bilgisayarla girilebilen sohbet odaları geliştirilerek mobil telefonlarla anlık mesajlaşma imkânı sağlanmıştır.

Hızla gelişen teknoloji sayesinde mobil telefonların işlevi genişletilerek akıllı telefon olarak adlandırılan cihazlar haline getirilmiştir. Böylece masaüstü bilgisayarlara göre

düzenlenmiş olan internet siteleri, akıllı telefonlarda kullanılmaya uygun “mobil görünüm/mobil uygulama” seçeneği sunmaya başlamıştır. Aynı zamanda sosyal platformlar da sadece bilgisayar aracılığıyla erişilebilir olmaktan çıkarak mobil akıllı telefonlarda her zaman kullanılmaya uygun programlar geliştirmişlerdir. Bunlardan birisi de WhatsApp uygulamasıdır.

Kelime anlamı olarak adını “What’s up!” (Naber!) ifadesinden alan WhatsApp, çevrimiçi kişiler arasında iletişimin sağlandığı sohbet odalarının gelişmiş bir şekli ve SMS’e alternatif olarak 2009 yılında daha önce 20 yıl Yahoo’da çalışan Jan Koum ve Brian Acton tarafından kurulmuştur. 2014 yılında da Facebook bünyesine katılmıştır. WhatsApp sesli ve görüntülü iletişimin yanı sıra metin, belge, fotoğraf, video, konum gibi farklı türden medyayı alıp göndermeyi destekleyen bir uygulamadır (Çağlak, 2019, 630). Ayrıca WhatsApp’ın ücretsiz olması, başka bir servise kaydolmayı gerektirmemesi, basit mesaj, fotoğraf ve video gönderme, emoji kullanma imkânı bulunması onu diğer mesajlaşma yazılımlarından farklı kılmaktadır. WhatsApp’a ivme kazandıran etkenlerden biri de kullanıcının telefon numarasını, kimliği olarak kullanmasına imkân tanınmasıdır (Uzun - Uluçay, 2017, 222). Ayrıca SMS veya elektronik posta uygulamalarına göre daha pratik olması da WhatsApp’ın tercih edilmesini kolaylaştırmaktadır. Tüm bu özelliklerinden dolayı anlık mesajlaşma uygulaması olmanın yanında grup oluşturarak çok fazla sayıda kullanıcıyla iletişime olanak sağlaması yönüyle sosyal medya uygulaması olarak değerlendirilebilir. Nitekim Yüksel’e (2021, 87) göre sosyal medyanın sosyal tarafı internet kullanıcısı bireyleri oluştururken medya tarafı da kitlesel olduğunu ve etkileşime açık bir yapıyı barındırdığını göstermektedir.

Kullanıcıların WhatsApp’ı tercih etmelerinde sosyalleşme (toplumsal etkileşim), yondeşme (multimedya), profesyonel ihtiyaçlar (mesleki), eğlence vb. unsurlar ön plana çıkmaktadır. Uygulamadan hoşlanmayan veya benzer diğer uygulamaları tercih eden kullanıcılar zamanla sosyal çevrelerinin getirdiği baskı sonucunda uygulamayı yüklemek zorunda kalmışlardır (Göncü, 2018, 607). Özellikle gençler, telefonda konuşmak yerine mesajlaşma yöntemini daha hızlı, etkin, pratik bulmakta ve iletişim yöntemi olarak sıklıkla tercih etmektedirler (Yazıcı, 2015, 1116). Akıllı telefonlarla kullanılabildiği gibi WhatsApp Web özelliği sayesinde bilgisayar aracılığıyla ofiste de iletişimin devam etmesine imkân tanımaktadır. Ayrıca uçtan uca şifreleme sayesinde mesajlar gönderici ve alıcı dışında WhatsApp dahil hiç kimsenin erişemeyeceği şekilde daha korunaklı hale getirilmiştir (WhatsApp, 17 Kasım 2022).

Kullanıcı sayısını her geçen gün artıran uygulamanın 2022 itibarıyla 2 milyarın üzerinde kullanıcısı bulunmaktadır ve uygulamayla her gün 100 milyardan fazla mesaj akışı sağlanmaktadır. Ayrıca 1 milyardan fazla kullanıcı 2016-2022 arasında uygulamayı kullanmaya başlamıştır (Backlinko, 17 Kasım 2022). Kullanıcı sayısında görülen bu ani yükseliş ivmesini, uygulamanın yukarıda sayılan özelliklerinden dolayı tercih edilmesine bağlamak mümkündür. Ayrıca bu artışın daha sonraki süreçlerde devam edebileceğini göstermesi açısından manidardır.

WhatsApp, insanların günlük yaşamını birçok açıdan kolaylaştırmaktadır. İletilmek istenen mesajın yazılı veya sesli şekilde çevrimiçi olarak bir kişiye veya topluluğa gönderilebilmesi zaman ve maliyet açısından tasarruf sağlamaktadır. İş yerleri, eğitim-öğretim

kurumları, siyasi oluşumlar, sivil toplum kuruluşları, arkadaş grupları gibi topluluklara iletilmek istenen mesajlar daha kısa sürede maliyetsiz bir şekilde ulaştırılabilmektedir. Ayrıca sesli veya görüntülü arama özelliğiyle telefon operatörü görevi görmektedir. Ancak diğer sosyal medya uygulamaları gibi WhatsApp da kullanıcılarında bazı yeni davranış kalıpları oluşturmakta, fotoğraf ve kısa video paylaşma imkânı veren durum özelliği ile kullanıcılarının mahremiyet anlayışlarını değiştirmektedir. Nitekim Çağlak'ın (2019, 634) yapmış olduğu bir araştırmada, mahremiyet çerçevesinde değerlendirilen özel ve ailevi konular WhatsApp paylaşımlarında ortalamanın üzerinde yer almaktadır. Ayrıca Yüksel (2021, 92), bu tür mahrem yazı, resim ve hareketli görüntülerin başkaları tarafından kolayca kayıt altına alınabilme riskinin dahi kullanıcıları paylaşımında bulunmaktan alıkoymadığını ve özel hayatın gizliliğinin artık yeterince gizli kalmadığını belirtmektedir.

3. Durum Paylaşma Özelliği ve Mahremiyetin Dönüşümü

Durum paylaşma özelliği WhatsApp'ta ilk zamanlarda “müsait, meşgul, dışarıda” gibi yazı temelli ifadelerle belirtilmekteydi. Ancak mesajlaşma uygulamaları yeni nesil kullanıcılar için daha fonksiyonel ürünler geliştirerek metin temelli iletişimin yanında etkileşimli ve görsel yanı kuvvetli öğelerle uygulamalarını zenginleştirmektedirler. Snapchat ve Instagram'dan sonra WhatsApp da bu gelişmeye ayak uydurarak “durum paylaşma” özelliğini geliştirmiştir. 24 Şubat 2017 tarihinden itibaren artık WhatsApp'ta da Instagram'daki “hikaye paylaşma” özelliği gibi metin, fotoğraf, video veya GIF'lerden oluşan ve 24 saat sonra kaybolan güncel durumlar paylaşılabilir. Ancak durum güncelleme gönderilebilir veya başkalarının durum güncellemelerini alabilmek için her iki tarafın da telefon numaralarının telefon rehberlerinde kayıtlı olması gerekmektedir.

Durum paylaşma özelliğinin ilk versiyonunda yazılı şekilde yer alan “müsait, meşgul, dışarıda” gibi ifadeler kısa, muğlak ve yetersiz olsa bile kişinin iletişime açık veya kapalı olduğunu karşı tarafa bildirmesi açısından kullanım rahatlığı sağlamaktaydı. Böylece durumunu “meşgul” olarak belirleyen kullanıcı o an için mesajlaşmaya veya iletişime kapalı olduğunu da bildirmiş olmaktadır. Yeni geliştirilen versiyon ise kısa bir görüntü kaydı veya fotoğrafla daha detaylı bir şekilde kişilerin durumlarını anlık olarak diğer kişilere iletmesine olanak tanımaktadır. Ancak kullanıcılar fotoğraf veya kısa video gönderilebilen bu özelliği, iletişime açık veya kapalı olduklarını bildirmekten ziyade sosyal medyanın yol açtığı “fark edilmek, dikkate alınmak, görünür olmak” kaygısının bir sonucu olarak mevcut durumlarından başkalarını haberdar etmek amacıyla kullanmaktadırlar.

Ayrıca özlü sözler, siyasi düşünceler, ideolojik söylemler, propaganda içeren cümleler, fıkralar, karikatürler, reklam amaçlı ürünler vb. bu özellik aracılığıyla paylaşılmaktadır. Bu durum, özelliğin daha fonksiyonel kullanılabilmesi olarak değerlendirilebileceği gibi kişinin içinde bulunduğu durumu karşı tarafa iletmesi amacından uzaklaşması olarak da değerlendirilebilir. Üstelik bu tür paylaşımlar kişiye ait özel durumların, görüntülerin aile, arkadaş, iş, yakınlık, uzaklık, samimiyet, resmiyet durumlarına bakılmaksızın rehberde kayıtlı tüm kullanıcılara ulaştırılması anlamına gelmektedir. Her ne kadar WhatsApp görüntülerin seçili kişilerle paylaşılmasını tercihe bağlı olarak düzenlese de rehberde yapılacak ekleme veya çıkarmalarla bunu sürekli güncellemek zor olmaktadır.

Dolayısıyla rehberdeki kişilerin yakınlık derecesi gözetilmeden yapılan bu tür paylaşımlar, insanların birbirleri hakkında bilmeleri veya görmeleri gerekenden çok daha fazlasına sahip olmaları sonucunu doğurmaktadır.

Toplum içerisinde bireyin sahip olduğu üç türlü alan bulunmaktadır. Bu alanlar, kişinin saklı kalmasını istediği “gizli alan”, kendisine yakın olan kişilerle paylaşmak istediği “özel alan”, kişinin umuma açık mecralarda, umuma kendisini sunması ile birlikte giriştiği faaliyetleri kapsamına alan “ortak alan” olarak belirtilmektedir (İçel - Ünver’den Akt. Zor, 2014, 158). Buna göre sosyal medya paylaşımlarına açık olması gereken alan, üçüncü yaşantı alanıdır. Ancak bu alanlar Yüksel’in (2003, 103) ifadesiyle kitle toplumu koşullarında sosyal medya kullanımıyla birbirine girmiş, birbiri içerisinde erimiş bulunmaktadır. WhatsApp’ın durum paylaşma özelliğinde de diğer paylaşım uygulamalarında olduğu gibi kişiler sadece kendi özel alanlarındaki yakın çevreye sunmaları gereken paylaşımları herhangi bir kişi kısıtlaması yapmadan rehberde kayıtlı tüm kişilerle paylaştıklarında ortak alanda yer alan kişilerin de bu paylaşımlara erişimi sağlanmış olmaktadır. Hatta bazıları yaptıkları paylaşımların teşhirini, ifşasını yakınlarının öğrenmesini sakıncalı gördüklerinden anne, baba, eş, çocuk gibi yakınlarından ziyade daha dış çerçevedeki kullanıcılarla paylaşmaktadır.

Yurdigül ve Leloğlu’na (2022, 2213) göre gözetle(n)menin etkisiyle gösteri alanına dönüşen bu tür mecralarda kişiler nasıl bir imaj yaratmak istiyorlarsa o yönde paylaşımlarda bulunmaktadır. Bu ortamın açık ve özgür yapısının her türlü paylaşım olanağına vermesi ve sanal ilişkilerin yüz yüze ilişkilere nazaran bireyleri daha rahat davranmaya itmesi, mahremiyet sınırlarını genişletmiş ve daha esnek hale getirmiştir. Bu durum özel hayat ya da mahremiyet gibi bireye özgü alanların dönüşümüne neden olmuştur. Daha önceki toplumsal yapılarda ayıp ve aykırı kabul edilen teşhir ve ifşa bu tür paylaşım ağlarıyla meşrulaşmıştır. Bireyler var olmak ve görünür kalmak adına özel alanlarını şeffaflaştırarak rahatlıkla genele açabilmektedirler. Turan (2015, 24), bu durumu Freud’un teorisinden yola çıkarak açıklamakta ve internet ortamını rüyalara benzetmektedir. Gerçek dünyada süper egonun kabul etmediği ve bastırıldığı duyguların, rüyalarda olduğu gibi sanal alemde ortaya çıktığını belirtmektedir.

Ayrıca bu tür özel görüntülerin sık paylaşılması zamanla kullanıcıyı daha özeline paylaşmaya sevk etmekte, önceleri paylaşmaktan imtina edilen gizli ve özel görüntülerin zamanla sıradanlaşarak ortak alanda paylaşılabilir hale gelmesine yol açmaktadır. Bu ise paylaşımında bulunan açısından özel durumları, mahremiyeti teşhir ve ifşa etmeye; yapılan paylaşımları takip edenler açısından ise kullanıcıları tecessüse² sevk etmektedir. Niedzwiecki (2010, 10) bu durumun dikizle(n)me kültürü oluşturduğunu ve normal ortamda uygunsuz bulunabilecek davranışların zamanla benimsenerek normalleşmeye yol açtığını belirtmektedir. Ayrıca dikizle(n)me kültüründe kişinin kendini teşhir etme konusunda cesaretlendiren duygu, aynı kişiyi gözlem altında tutulmaya da alıştırmaktadır. Bu duygu bir kez yaşandıktan sonra başkalarının teşhirlerini görme arzusu gibi kendini teşhir etme arzusu doruğa ulaşmaktadır. Niedzwiecki (2010, 26-27) bu durumu “Acaba biz bu ağın üzerindeki örümcek miyiz, yoksa ağa yakalanmış sinekten başka bir şey değil

² Tecessüs: 1. Belli etmeden, kendini ilgilendirmeyen şeyleri öğrenmeye çalışma. 2. Merakını gidermeye çalışma, görme, anlama merakı (TDK Türkçe Sözlük, 1998).

miyiz?” sorusuyla internet ağı ile örümcek ağı arasında ironik bir bağlantı kurarak açıklamaktadır. Algül’ün (2018, 40-41) yapmış olduğu bir araştırmanın sonuçları Niedzwiecki’nin sorusuna cevap olabilecek niteliktedir. Araştırmaya göre sosyal medyada mahremiyet, iletişimi açık tutma amacıyla kullanılan bir metaya dönüştürülmekte ve tüketime tabi tutulmaktadır. Dolayısıyla tüketim arttıkça sosyal ağlar kullanıcıların mahremiyet alanlarının genişlemesine neden olan ortamlara dönüşmektedir.

Bu tarz bir mahremiyet alanı genişlemesi “panoptikon” olarak Jeremy Bentham tarafından 1785 yılında tasarlanan ve Foucault’nun (1992, 214) ifadesiyle mahkumları “iyi terbiye etmek” amacıyla uygulanan ve görülmeden görme durumunun sağlandığı bir hapis hane modelinde bulunmaktadır. Canpolat’ın (2003, 137) belirttiği gibi günümüz gözetim toplumunda Foucaultvari bir panoptizmde yaşadığımız söylenebilir. Ancak buradaki gözetim panoptikon tarzı gözetlemenin tersine gözetlenenin kendi iradesiyle gözetlenmeyi arzu etmesi şeklindedir. Dolayısıyla sosyal medyanın sunduğu yaşam tarzıyla birlikte azınlığın çoğunluğu gözetlediği panoptikon sürecinden, çoğunluğun azınlığı gözetlediği ve gözetlenenin gözetlenmeyi arzuladığı, gözetlendiğinde haz duyduğu omniptikon sürecine geçmiştir (Okmeydan, 2017, 63). Bu süreçte görünür olmak, var olmak ile eşdeğer kabul edilmekte, daha fazla beğenilmek ve onaylanmak için özel yaşam alanları “gösterişli” teşhir unsuruna dönüşmektedir. Görünür olmak daha kolay bir şekilde gözetlenmeyi ve denetlenmeyi sağlamaktadır (Doğan, 2021, 99). Bu da hayatın birçok alanında güvenlik kameraları tarafından gözetleniyor olmayı normalleştirmiş bir toplumun bireylerinde zamanla bir öncekinden daha özel, abartılı görüntülerin ortak alanda paylaşılmasını normalleştirmekte ve ilgi odağı olma kaygısıyla bireyi sürekli yeni paylaşımlarda bulunmaya sevk etmektedir. Birey bu mecrada “mış gibi” yaparak aslında sahip olmadığı durumları sahipmiş imajıyla paylaşmaktadır. Paylaşılan görüntülerde en güzel evin, arabanın, manzaranın, sevgilinin, fiziki görünüşün, sloganın, sözün vb. kendisinin olduğu düşüncesiyle sürekli bir mutluluk imajı çizilmektedir.

Ericson’un gelişim evrelerine göre ergenlik çağındaki bireylerde sürekli takip edilme hissi oluşmaktadır. Bu evredeki bir ergen gözetlendiğine inandığı için davranışlarını bu duruma göre şekillendirmekte, spontane gelişen davranışlardan farklı hareket etmektedir. Günümüzde ise gözetlendiğini bildiği için davranışlarına yön verenler sadece ergenler değildir. İnternetin ve sanal dünyanın içinde doğan *dijital yerlilerden* internetle sonradan tanışarak sanal dünyaya belli bir yaştan sonra dahil olan *dijital göçmenlere* kadar toplumun her kesiminden ve her yaş grubundan bireylerde bu durum görülebilmektedir. Bu da narsist ve transparan bir toplum oluşmasına yol açmaktadır. Aslında başkaları tarafından bilinme, fark edilme, dikkate alınma insanoğlunun doğasında olan bir arzudur. Tarıma dayalı toplum düzeninin yaşandığı dönemlerde kırsal kesim toplumunu oluşturan bireylerin çoğu birbirlerini tanımakta, komşuluk ilişkileri sayesinde toplumsal kontrol sağlanabilmekte ve insanların fark edilme duyguları tatmin edilmekteydi. Yüksel’e (2003, 84) göre bu toplumlarda mahremiyet var olmakla birlikte, uğruna çaba gösterilen veya ulaşılmaya çalışılan bir olgu olmadığı gibi, varlığından haberdar olunan bir şey de değildir. Endüstri/Sanayi toplumuyla birlikte şehirleşmenin artması, çalışma düzeninin değişmesi, komşuluk ilişkilerinin zayıflaması gibi birçok etkenin neticesinde değişen toplum yapısı insanları yalnızlaştırmış ve fark edilmez duruma getirmiştir. Dolayısıyla

endüstri/sanayi toplumu insanının yeterli düzeyde tatmin edilemeyen fark edilme, görünür olma arzusu ağ toplumuyla sağlanabilmiştir.

Özellikle kadın kullanıcıların WhatsApp durumlarında paylaşımında bulunmaları, ataerkil tahakküme sahip bir toplum yapısında kadının maruz kaldığı mahalle baskısının, açık ve özgür bir ortam imkânı sunan sosyal medya ile azalmasının bir sonucu olduğu söylenebilir. Böyle bir toplum yapısında kadın, tatmin edemediği beğenilme ve fark edilme duygusunu tatmin edebileceği bir ortama kavuşmuş olmaktadır. Tatmin edilmediğini, olumsuz eleştiriler alabileceğini düşündüğünde karşıdakilerin onayını alabilmek ve beğenisini kazanabilmek için imajında sürekli oynamalar yaparak teşhiri bir ileri seviyeye taşımaktadır. Ancak mahremiyeti sadece kadına indirgemek ve kadın üzerinden mahremiyete bakmak, bütüncül ve kuşatıcı bir yaklaşım olmayacaktır. Mahremiyet cinsiyet ayrımı yapmaksızın tüm yaratılmışları kapsayan bir kavramdır. Nitekim Aydın'ın (2009, 62) ifade ettiği gibi, yaratılışın devamlılığı gizli, nazarlardan uzak, korunaklı ve savunması güçlü ortamlarda gerçekleşmektedir. Tohum toprağın içinde filizlenmekte, arı peteğin içinde bal yapmakta, yavru da anne karnında gelişmektedir. Dolayısıyla da mahrem olanın kamuya açılmaması, teşhir edilmemesi sadece geleneksel anlayışın değil yaratılışın bir gerekliliğidir. Ancak Batı toplumlarında dokunulmazlık, Doğu toplumlarında ise gizlilik ve görünmeme duygusunun ağırlıklı olduğu mahremiyet algısı, küreselleşmenin lokomotif durumundaki Batı'nın geliştirmiş olduğu uygulamalar neticesinde değişerek tam tersi bir duruma evrilmiş, görünmeme yerine artık görünür olma kaygısı ön plana çıkmıştır.

Sonuç

Sosyal medyanın günlük hayatı kuşatması ve iletişimde önemli bir yer edinmesi, kullanıcıların mahremiyet anlayışının değişmesine, yeni davranışlar ve düşünce kalıpları edinmelerine neden olmuştur. Bu durum Facebook, Instagram, Twitter, Telegram, Youtube, WhatsApp gibi fotoğraf ve video paylaşımına imkân veren sosyal medya uygulamaları ve bu uygulamaların mahremiyeti dönüştürmesi üzerine araştırmaları yoğunlaştırmış, bu mecraların farklı açılardan sorgulanmalarını gerekli kılmıştır. Daha önceki anlık mesajlaşma uygulamalarında bulunan “mevcut, dışarıda, müsait” gibi kısa ifadeler yerine çoklu platformlarda görüntü ve video paylaşabilme imkânı sunan bu uygulamalar kısa sürede birçok kullanıcı tarafından tercih edilir hale gelmiştir. Anlık mesajlaşma ve sosyal medya uygulaması olarak dünyada 2 milyardan fazla kullanıcı sayısına sahip olan WhatsApp bu uygulamalardan biridir. Bu uygulamanın geliştirdiği durum paylaşma özelliği aracılığıyla kullanıcılar güncel durumlarını 24 saatliğine metin, fotoğraf, video veya GIF şeklinde paylaşabilmektedirler. Ancak kullanıcılar bu özelliği, iletişime açık veya kapalı olduklarını bildirmekten ziyade özel durumlarını ifşa etmek ve sosyal medyanın yol açtığı “fark edilmek, dikkate alınmak, görünür olmak” kaygısının bir sonucu olarak mevcut durumlarından başkalarını haberdar etmek amacıyla kullanılmaktadırlar. Bu da mahremiyet kavramının esnek bir duruma dönüştüğünü ve sınırlarının değiştiğini, genişlediğini göstermektedir.

WhatsApp'ta paylaşılan her durum, seçili kişilerle paylaşılması şeklinde filtrelenmişse uygulamanın bir özelliği olarak telefon rehberindeki tüm kişilere iletilmiş

olmaktadır. Dolayısıyla rehberdeki kişilerin yakınlık/uzaklık derecesi gözetilmeden genele yönelik yapılan bu tür özel paylaşımlar, insanların birbirleri hakkında bilmeleri veya görmeleri gerekenden çok daha fazlasına sahip olmaları, kişilerin birbirlerinin özel durumlarından haberdar olmaları sonucunu doğurmakta, kişileri tecessüse sevk etmektedir. Bu ortamın açık ve özgür yapısı sayesinde kişiler paylaşımlarda yüz yüze ilişkilere göre daha rahat davranmaktadır. Dolayısıyla mahremiyet sınırlarını belirleyen alanlar (gizli alan, özel alan, ortak alan) belirsizleşmekte, özel alanda paylaşılması gereken görüntüler ortak alanda paylaşılabilir. Ayrıca bu tür görüntülerin sık paylaşılması kişiyi her seferinde bir öncekinden daha özelini ve daha güzelini paylaşmaya sevk etmektedir. Kişi başkaları tarafından beğenilme, takdir edilme, fark edilme duygusuyla paylaşımları sürekli iyileştirmekte, özelleştirmekte; böylece kendisinin çok mutlu, başarılı, güzel, varlıklı vb. olduğu imajı çizmektedir. Ayrıca kişinin kendini teşhir etme konusunda cesaretlendiren duygu, aynı kişiyi gözlem altında tutulmaya da alıştırmaktadır. Bu duygu bir kez yaşandıktan sonra başkalarının teşhirlerini görme arzusu gibi kendini teşhir etme arzusu doruğa ulaşmakta, normal ortamda uygunsuz bulunabilecek davranışlar zamanla benimsenerek normalleşmektedir. Kişi, bu paylaşımlar sayesinde var olabileceğini düşündüğünden kendisini sürekli görünür kılmakta, özel yaşam alanını gösterişli teşhir alanına dönüştürmektedir. Bu da zamanla bir teşhir ve ifşa kültürü oluşturmakta, narsist ve transparan bir toplum oluşmasına yol açmakta, toplumsal mahremiyet anlayışını yeniden şekillendirmektedir.

Esasında sosyal bir ortamda yaşamak insanoğlunun toplum tarafından kabul edilme ve fark edilme ihtiyacını da beraberinde getirmektedir. Tarımsal üretimin hakim olduğu eski toplum yapılarında bireyler toplumsal ilişkilerin sağladığı kontrol mekanizmasıyla mahremiyeti korumakta, birbirleriyle ilişkileri sayesinde birey toplumda var olduğunu hissetmekteydi. Böylece beğenilme, fark edilme duyguları sürekli tatmin edilmekteydi. Sanayi toplumuyla birlikte şehirleşmenin getirmiş olduğu bireysellik neticesinde kişi toplumda yalnızlaşmış ve fark edilmez olmuştur. Ağ toplumu ise kitle iletişim araçlarının sunduğu sosyal medya uygulamaları sayesinde yeniden fark edilebilmiş, sanayi toplumunda mahrum kaldığı duyguları ağ toplumuyla tatmin edebilme imkânına kavuşmuştur. Ancak genele yayılmış bir paylaşım sıklığı, fark edilir olma duygusunun ötesine geçerek, kişiyi WhatsApp durumunda her seferinde bir ötesini paylaşmaya itmekte, kişi imajında sürekli oynamalar ve iyileştirmeler yaparak kendini ifşa eder duruma gelmektedir. Özünde “gizli olma, görünmez olma, herkese açık olmama” durumlarına sahip olan mahremiyet kavramı, bu paylaşımlar neticesinde dönüşerek “görünür, bilinir, tanınır olma” duygusuyla ihlal edilir olmuştur. Bu da WhatsApp durum paylaşma özelliğinin, mahremiyet kavramının sınırlarını genişlemesinde önemli rolü olduğunu göstermektedir. Neticede önceki toplumsal yapılar tarafından ihlal edilmediği için korunması öncelikli bir sorun olarak görülmeyen mahremiyet, ağ toplumunun beğenilme, görünür olma kaygısıyla tersine bir şekilde korunma gereği duyulmayan ve ihlal edilebilecek bir alan olarak görülmektedir.

Kaynakça | References

- Adanır, Oğuz. "Can Çekişenler ve Çırpınanlar". *Enformasyon Toplumu Efsanesi*. der. Yusuf Kaplan. 59-74. İstanbul: Rey Yayınları, 1991.
- Akgül, Mahmut – Toprak, Hande Hekimoğlu. "Sosyal Ağlarda Mahremiyetin Dönüşümü: Instagram Örneği". *AJIT-e: Online Academic Journal of Information Technology* 10/38 (Eylül 2019), 75-114. <https://doi.org/10.5824/1309-1581.2019.3.004.x>
- Algül, And. "Sosyal Ağ Kullanıcılarının Abartılı Paylaşım, Benlik Sunumu ve Mahremiyet Tüketimleri". *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi* 13/49 (Ocak 2018), 21-44. <https://doi.org/10.14783/maruoneri.vi.322970>
- Altun, Fahrettin. "Kutsal Medya, Kutsal Çağ: McLuhan Düşüncesini Anlamaya Katkı". *Di-van Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi* 21 (Aralık 2006), 63-88.
- Aydın, Mustafa. "Mahremiyet ve Örtünmenin Dönüşümü". *Eskiyeni* 12 (Mart 2009), 61-67.
- Aydın, Nevzat. "Hadislerde Mesken Mahremiyetini Tehdit Eden Unsurlara Karşı Alınan Özlömler". *EKEV Akademi Dergisi* 19/63 (Yaz 2015), 287-314.
- Backlinko. "WhatsApp 2022 Kullanıcı İstatistikleri: WhatsApp'ı Kaç Kişi Kullanıyor?". Erişim: 5 Ocak 2022. <https://backlinko.com/>
- Canpolat, Nesrin. "Bilginin Arkeoloğu Michel Foucault". *Kadife Karanlık*. haz. Nurdoğan Rigel vd. 75-130. İstanbul: Su Yayınevi, 2003.
- Çağlak, Uğur. "Whatsapp, Whatsapp Grupları ve Kullanım Alışkanlıkları: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 12/66 (Ekim 2019), 627-639. <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2019.3612>
- Çatak, Adem. "Mahremiyet Kavramının Farklı Anlam Alanları veya "Fıkıh-ı Bâtın"da Mahremiyet Algısı". *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4/8 (Aralık 2015), 93-111.
- Devellioğlu, Ferit. *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara: Aydın Kitabevi, 16. Basım, 1999.
- Doğan, Evin. "Omnipantik Sürecinde Sosyal Medyada Toplumsal Cinsiyet: Instagram Örneği". *Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yeni Düşünceler Hakemli E-Dergisi* 15 (Haziran 2021), 96-108.
- Erdoğan, İrfan - Alemdar, Korkmaz. *Öteki Kuram: Kitle İletişim Kuram ve Araştırmalarının Tarihsel ve Eleştirel Bir Değerlendirmesi*. Ankara: Pozitif Yayınları, 2. Basım, 2005.
- Foucault, Michel. *Hapishanenin Doğuşu*. çev. Mehmet Ali Kılıçbay. Ankara: İmge Kitapevi, 1992.
- Friedman, Lawrence M. *Yatay Toplum*. çev. Ahmet Fethi. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2002.
- Göncü, Semih. "Kullanımlar ve Doyumlar Yaklaşımı Çerçevesinde Y Kuşağının WhatsApp Kullanımı Üzerine Bir İnceleme". *TRT Akademi* 3/6 (Temmuz 2018), 592-612.
- Karslı, Bahset – Aycan, Sezen. "Instagram ve Mahremiyet: Dindar Muhafazakâr Kadınların Paylaşımları Örneği". *Türk Akademik Araştırmalar Dergisi* 5/2 (Haziran 2020), 245-266. <https://doi.org/10.30622/tarr.725695>
- Kondratieff, Nikolay D. *İktisadi Yaşamın Uzun Dalgaları*. çev. Uğur Selçuk Akalın. İstanbul: Kalkedon Yayınları, 2010.

- Kur'ân-ı Kerîm Meâli. çev. Halil Altuntaş - Muzaffer Şahin. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 12. Baskı, 2011.
- Niedzviecki, Hal. *Dikizleme Günlüğü*. çev. Gökçe Gündüç. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2010.
- Okmeydan, Selin Bitirim. "Postmodern Kültürde Gözetim Toplumunun Dönüşümü: 'Panoptikon'dan 'Sinoptikon' ve 'Omnitikon'a". *Academic Journal of Information Technology* 8/30 (Ekim 2017), 45-69. <https://doi.org/10.5824/1309-1581.2017.5.003.x>
- TDK, Türk Dil Kurumu. *Türkçe Sözlük*, 2. Cilt, Ankara: 9. Basım, 1998.
- Timisi, Nilüfer. *Yeni İletişim Teknolojileri ve Demokrasi*. Ankara: Dost Kitabevi, 2003.
- Toffler, Alvin. *Üçüncü Dalga*. çev. Selim Yeniçeri. İstanbul: Koridor Yayınları, 2008.
- Turan, Yahya. "İletişim Araçlarının Mahremiyet Algısını Şekillendirmedeki Rolü". *Ordu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din, Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*. ed. Yavuz Ünal vd. 11-33. Samsun: Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, 2015.
- Uzun, Kadriye - Uluçay, Dilek Melike. "İş Ortamında WhatsApp Kullanımı ve Kesintiye Uğrama". *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi* 10/1 (Temmuz 2017), 216-231. <https://doi.org/10.18094/josc.306677>
- Varol, Merve Çelik - Varol, Erdem. "Kavram ve Kuramlarıyla Marshall McLuhan'a Bakış: Günümüzün Egemen Medya Araçları Ekseninde Bir Değerlendirme". *International Journal of Cultural and Social Studies (IntJCSS)* 5/1 (Haziran 2019), 137-158.
- WhatsApp. Erişim 17 Kasım 2022. <https://www.whatsapp.com/features>
- Yavuz, Hilmi. *Söz'ün Gücü*. İstanbul: Dünya Yayınları, 2003.
- Yavuz, Hilmi. *Budalalığın Keşfi*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2012.
- Yazıcı, Tülay. "Kişilerarası İletişimde Anlık Mesajlaşma Uygulamalarının Yeri: Whatsapp Uygulaması İle İlgili Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir İnceleme". *International Journal of Social Sciences and Education Research* 1/4 (Aralık 2015), 1103-1119.
- Yurdigül, Aslı - Leloğlu - Hatice. "Kişilik Özellikleri ve Mahremiyetin Demografik Özelliklere Göre Farklılaşması: Instagram Örneği". *Journal of History School* 59 (2022), 2211-2240. <https://doi.org/10.29228/joh.63319>
- Yüksel, Hakan. "Sosyal Medya Ortamında Mahremiyet Sorunu: Facebook ve WhatsApp Platformları". *Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi* 7 (Aralık 2021), 86-108.
- Yüksel, Mehmet. "Modernleşme ve Mahremiyet". *Kültür ve İletişim* 6/11 (2003), 75-108.
- Zor, Lokman. "Medya Etiği Kapsamında Özel Hayatın İhlali Konusu". *Akademik Bakış Dergisi* 40 (Ocak 2014), 155-171.